

Læse- og skrivevanskeligheder

Trine Gandil og Martin Hauerberg Olsen

Generelle råd hvis du har vanskeligt ved at følge studieplanen

- Find ud af – fx sammen med en studievejleder – på hvilke måder du ikke kan leve op til kravene på din uddannelse, og læg en plan for hvad du skal gøre.
- Benyt dit studies udbud af studieteknikkurser.
- Find først lettere introduktionstekster til nye emner i stedet for de kildetekster som står i pensumplanen.
- Find evt. teksten i en dansk udgave inden du læser den på originalsproget.
- Søg ekstraundervisning hos ældre studerende.
- Sørg for at komme i en studiegruppe, og brug de andre som sparringspartnere når du læser og skriver.
- Overvej om du skal betale dig til korrekturlæsning af afleveringsopgaver.
- Søg ekstra danskundervisning eller andre relevante fag, fx på dit lokale Voksenuddannelsescenter (VUC).

Særlige råd hvis du er ordblind eller har mistanke om det

- Få afdækket om du er ordblind. Jo før, jo bedre. Din studievejleder kan henvise dig til den SPS-ansvarlige (specialpædagogisk studiestøtte), eller du kan finde henvisninger på spsu.dk.
- Du kan ikke få din ordblindhed 'kureret' (heller ikke selvom nogle kurser lover det modsatte), men du kan få særlig studiestøtte (SPS) og ekstra danskundervisning for voksne med ordblindhed. Læs mere på hto.nu.
- Styrk dit engelske skriftsprog (fx studieophold i udlandet eller hensyntagende engelskundervisning for ordblinde på dit lokale VUC).
- Find ud af om der er andre studerende med ordblindhed på dit studie. De kan ofte give dig gode råd.
- Få tidligt styr på semesterplaner og frister for dispensationer ved eksamener. Som ordblind kan du få både forlængede afleveringsfrister og forberedelsestid, og du må ofte have ekstra hjælpemidler med til dine eksamener. Spørg studievejlederen hvordan du ansøger.

I dette kapitel kan du læse om hvad du kan gøre hvis du oplever læse- og skrivevanskeligheder på dit studie. Du kan læse om 'almindelige' læse- og skrivevanskeligheder, om sproglige efterslæb og om problemer med dansk som andet- eller fremmedsprog, men kapitlet behandler især læse- og skrivevanskeligheder der har med ordblindhed at gøre.

Hvem har læse- og skrivevanskeligheder?

Alle kan i princippet opleve læse- og skrivevanskeligheder. De fleste af dine ældre medstuderende vil kunne fortælle hvordan de formentlig flere gange i deres studietid har haft svært ved at leve op til de skriftsproglige forventninger der er på studiet – det kan være i forhold til skriftlige hjemmeopgaver eller læsning af kompliceret fagstof på et fremmedsprog. Når man introduceres for et nyt fagsprog, vil man i starten opleve at have et utilstrækkeligt ordforråd, og at det er vanskeligt at skabe en sammenhængende forståelse af teksterne. Mangelfuld baggrundsviden inden for faget spiller også ind. Dette er en præmis for de fleste studerende og en side af studiet som det med den løbende tilegnelse af både viden og læse- og skriveerfaring bliver lettere at overkomme.

Studerende med ordblindhed

Måske oplever du større vanskeligheder end dine medstuderende med at læse og forstå pensum og at formulere dig skriftligt om et fagligt emne. I så fald er det altid en god idé at blive testet for ordblindhed. Ordblindhed er langt den hyppigste årsag til vedvarende læse- og skriveproblemer, og man kan godt være ordblind uden nogensinde at have fået det at vide i sin skoletid.

Læs mere om ordblindhed, testning og støttemuligheder længere nede.

Studerende med sproglige efterslæb

Måske oplever du større problemer med at læse og skrive tekster end dine medstuderende uden at du er ordblind. Det kan være hvis du har et 'sprogligt efterslæb', fx på grund af mangelfuld skolegang, uhensigtsmæssig undervisning eller mange skoleskift. Så kan det være at du skal gøre en *ekstra* indsats

for at løfte dine sproglige kompetencer. Det er en god idé at starte dit arbejde med sproget så tidligt som muligt, for det vil gavne dig gennem hele studieforløbet, og du får mindre tid i de senere faser. Du kan måske få hjælp og rådgivning i din studievejledning om hvordan du kan styrke din faglige læsning og skrivning. Ud over studiets egne udbud af studieteknikkurser og lektiecafé kan du enten tage ekstra danskundervisning på dit lokale VUC, eller du kan søge privatundervisning hos fx ældre studerende.

Studerende uden dansk som modersmål

Hvis du oplever problemer med at læse og skrive dansk på et tilstrækkeligt niveau fordi du ikke har dansk som modersmål, kan du henvende dig hos dit lokale VUC, sprogcenter eller anden privat udbyder af danskundervisning, fx studieskoler, og finde kursus i dansk for deltagere uden dansk som modersmål. Hør også i din studievejledning om dit studie har særlige tilbud om sprogundervisning.

Du kan godt have dansk som andet- eller fremmedsprog og være ordblind. Læs mere længere nede.

Ordblindevanskeligheder og støttemuligheder

Det er vigtigt at skelne mellem læse- og skrivevanskeligheder der beror på *ordblindhed*, og så andre typer af læse- og skrivevanskeligheder, fx sproglige efterslæb og problemer med dansk som andet- eller fremmedsprog. Ordblindevanskeligheder kræver en særlig indsats og forsvinder ikke af sig selv eller som følge af et ekstra kursus i dansk. Og hvis man ikke gør noget ved ordblindevanskelighederne, er de en stor og for nogle uoverstigelig hindring på vejen til at gennemføre studiet.

Hvor mange er ordblinde?

Blandt voksne danskere mellem 18 og 65 år opfatter ca. 7% sig som ordblinde, og i 2016 var der 4.633 der modtog støtte på de videregående uddannelser på grund af ordblindhed (tallet opgivet fra Styrelsen for Undervisning og Kvalitet).

Er du ordblind?

- Skriver eller læser du ikke så godt og hurtigt som studiekammeraterne?
- Har din underviser peget på problemer med dit skriftsprog?
- Har du i særlig grad svært ved at læse og stave nye fagord som du ikke har set før?
- Er du langt bagud med pensum?
- Har du svært ved at forstå det du læser?
- Dumper du til de skriftlige eksamener?
- Oplever du at dit sprog er mindre nuanceret end de andres?
- Har du altid været lidt dårlig til 'det sproglige'?

Hvad er ordblindhed?

Ordblindhed (eller *dysleksi*) skyldes markante vanskeligheder med at lære at bruge skriftens lydprincip, dvs. at lære at omsætte bogstaver til sproglyde (ved læsning) og sproglyde til bogstaver (ved skrivning). Disse grundlæggende vanskeligheder har flere følgevirkninger, herunder upræcis eller langsom læsning (*ordafkodning*), hvilket resulterer i et utilstrækkeligt læseudbytte. En anden typisk følgevirkning er vedvarende staveproblemer. Det er imidlertid ikke sådan at ordblinde ikke kan få gode læse- og stavefærdigheder. Det tager blot meget længere tid for ordblinde at lære at læse og skrive på et tilfredsstillende niveau, og det er forbundet med et stort ressourceforbrug.

Hvad kan være symptomer på ordblindhed?

Nedenfor kan du se en opstilling af hvordan ordblinde studerende ofte oplever læsning og skrivning. Det er ikke alle symptomerne der gør sig gældende for alle, og man kan godt som ordblind have stave- og skrivevanskeligheder uden at opleve at have store læsevanskeligheder. Man kan også opleve flere af de opstillede symptomer uden at være ordblind.

De problemer som studerende med ordblindhed oplever ved læsning

- De læser langsommere end studiekammeraterne.
- De har vanskeligt ved at koncentrere sig under studielæsning.
- De synes at læseaktiviteter er meget trættende.
- De har et mangelfuldt udbytte af læsning.
- De opgiver ofte at læse på fremmedsprog.
- De har vanskeligt ved at læse nye eller sjældent forekommende fagord.
- De får at vide at de udtaler ord forkert når de læser dem højt.

De problemer som studerende med ordblindhed oplever ved skrivning

- De staver samme ord på flere forskellige måder og har svært ved at 'høre' hvordan det staves.
- De har særligt store vanskeligheder med at stave nye eller sjældent forekommende ord.
- De har problemer med at få sproget 'til at makke ret'. Der står noget andet end 'de tænkte', eller andre kan ikke fuldt ud forstå det de har skrevet.
- De har fokusproblemer, fortsætter 'ud ad en tangent'.
- De har et stort tidsforbrug ved korrekturlæsning og skal oftest have andre til at rette stavfejl.
- De oplever ofte et misforhold mellem deres skrive-/stavfærdigheder og intellektuelle færdigheder.

Kan du genkende flere af symptomerne, er det en god idé at få afdækket om du skulle være ordblind.

Testning og mulige støtteformer

Du skal henvende dig til dit studiekontor eller din studievejledning og tale med den såkaldt SPS-ansvarlige. De hjælper dig med ansøgningspapirer til test. En ordblindetest er gratis og tager normalt ca. tre timer.

Hvis det på baggrund af testen kan konkluderes at du er ordblind, er du berettiget til specialpædagogisk studiestøtte (SPS). Støtten er gratis, og den består som hovedregel af følgende støtteformer:

Specialpædagogisk studiestøtte (SPS)
▪ It-støtte ▪ Støttetimer ▪ Særligt tilrettelagte studiematerialer.

It-støtten består i en bærbar computer med særlige læse- og skrivestøttende programmer. *Støttetimer* består i at en anden person hjælper med formulering og fokusering eller i tilrettelæggelse af læse- eller skriveopgaver. *Tilrettelagte studiematerialer* er bøgerne i skannet form, så et computerprogram kan læse teksterne højt, også på fremmedsprog. Derudover kan du ansøge studiestedet om ændrede prøvevilkår, som fx kan være forlænget tid eller brug af hjælpemidler til eksamen eller oplæsning af eksamenstekst. Ændrede prøvevilkår er ikke en del af SPS, men er studieledelsens ansvar at bevilge til studerende med særlige behov.

De fleste ordblinde oplever at studierne tager meget tid, også selvom de får studiestøtte. Det kræver særlig studiedisciplin, ligesom langsom læsehastighed og store problemer med stavning – selv med stavestøttende software – for nogle kan forblive et grundvilkår. Men de allerfleste siger at udnyttelse af studiestøtteformerne på rette vis betyder at ordblindheden ikke 'fylder', og at uddannelsen kan gennemføres.

Studerende med ordblindhed og dansk som andetsprog

Hvis du er testet ordblind på dit modersmål, er du som udgangspunkt berettiget til SPS. Sommetider vil man teste dig igen for at vurdere dit læse-, skrive- og staveniveau på dansk. Hvis du ikke er testet på dit modersmål, men har haft store problemer med at lære at læse og skrive på dansk eller på dit modersmål, kan det være et tegn på ordblindhed. I så fald vil det være en god idé at blive testet.

Ordblindeundervisning for voksne

Nogle studerende vælger også at modtage ordblindeundervisning (OBU) enten i kombination med studiestøtten eller i stedet for. Her øges din sproglige opmærksomhed, der trænes stavemønstre, skriftlig fremstilling og læsestrategier. Undervisningen foregår på små hold (2-6 deltagere) eller i helt særlige tilfælde som eneundervisning og tilrettelægges efter den enkeltes behov. Du kan få undervisningen til at hænge sammen med de aktuelle skrive- og læseopgaver du er i gang med. OBU er gratis.

Da kravene i forhold til at kunne læse og skrive engelsk er stigende, er det blevet muligt som ordblind at modtage *hensyntagende engelskundervisning* som en del af den gratis ordblindeundervisning. Denne undervisning kompenserer for huller fra skolegangen. Ordblindeundervisning og hensyntagende engelskundervisning foregår på dit lokale VUC eller hos en anden udbyder af ordblindeundervisning, afhængig af hvor du bor (se henvisninger allersidst). Det har ingen administrativ sammenhæng med dit studie.

Fortrolighed

Alle oplysninger der indhentes for at dokumentere evt. ordblindhed og tildele støtte på uddannelsen eller ordblindeundervisning for voksne, behandles fortroligt. Oplysningerne forlader heller ikke sektoren (fx fra uddannelse til arbejdsgiver). Men spørg dit studiested (den sps-ansvarlige) om hvilke informationer der deles på dit studiested, hvordan og mellem hvem (fx ved søgning af forlænget tid til skriftlig eksamen).

Studievalg

Du kan også overveje om du har valgt et meget læse- og skrivetungt studie. Det er muligt at gennemføre lange uddannelser selvom du er ordblind, men nogle studier kan forekomme værre end andre, så her må du gøre op med dig selvom det er sliddet værd. Husk at der også bør være glæde forbundet med at studere.

Henvisninger

- Hjælp til ordblinde: hto.nu
- Om Specialpædagogisk studiestøtte (SPS): spsu.dk
- Om ordblindeundervisning for voksne (OBU) uvm.dk/ordblindeundervisning-for-voksne
- Find din nærmeste udbyder af ordblindeundervisning: hto.nu/ordblind/ordblindeundervisning
- Ordblinde-Dysleksiforeningen i Danmark: ordblindeforeningen.dk
- Nota – Nationalbibliotek for mennesker med læsevanskeligheder: nota.nu
- Hjælpemiddelbasen: hmi-basen.dk
- Et liv som ordblind: etlivsomordblind.dk

Andre kapitler

- ▶ Studielæsning – gode læsevaner
- ▶ Tag notater – hele tiden
- ▶ Store skriftlige opgaver og projekter